

نقش حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دفاع مقدس
در دوران ریاست جمهوری (۱۳۶۷-۱۳۶۰)
سید امین حجازی^۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۰۱

چکیده:

جنگ هشت‌ساله رژیم بعث عراق علیه جمهوری اسلامی ایران، از بزرگ‌ترین افتخارات تاریخ ملت ایران و نماد ایستادگی و فداکاری عمومی مردم است. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) از نخستین ساعات شروع جنگ تحمیلی تا پایان آن، در سطوح گوناگون سیاست‌گذاری، راهبردی و تاکتیکی، نقش‌های مهمی را در آن ایفا کردند. نقش حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دفاع مقدس را می‌توان به دو مقطع «سال اول جنگ» و «دوران ریاست جمهوری» تقسیم کرد. در سال اول جنگ، ایشان به‌عنوان نماینده امام در شورای عالی دفاع در جبهه‌ها حضور یافتند. در دوره دوم که مقارن با دوران ریاست جمهوری ایشان است، به دلیل منع امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه)، امکان حضور ایشان در جبهه‌ها وجود نداشت؛ اما به‌عنوان دومین مقام رسمی کشور، در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با دفاع مقدس نقش داشتند. سؤال مقاله این است که نقش‌های عمده حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دفاع مقدس در دوران ریاست جمهوری چه بوده است؟ فرضیه این است که نقش‌های عمده ایشان، شامل اداره امور کشور به‌عنوان رئیس‌جمهور، ریاست شورای عالی دفاع، ریاست شورای عالی پشتیبانی جنگ، تمشیت امور ارتش و سپاه و هدایت سیاست خارجی بوده است. تحقیق بر مبنای نتایج، از نوع کاربردی است و اسناد و اطلاعات از منابع معتبر به روش کتابخانه‌ای گردآوری شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش توصیفی تاریخی استفاده شده است.

واژگان اصلی: حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، دفاع مقدس، شورای عالی دفاع، شورای عالی پشتیبانی جنگ.

مقدمه

دفاع مقدس یکی از مهم‌ترین بخش‌های تاریخ انقلاب اسلامی و حماسه پرشکوه مقاومت ملت ایران است که با وجود خسارات آن، مشحون از درس‌ها و عبرت‌های ایستادگی، ایثار، عزت و استقلال است و تجربیات گران‌بهایی در حوزه‌های مختلف برای انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی ایران بر جای نهاده است. جنگ هشت ساله، نماد ایستادگی و فداکاری عمومی مردم در همه ادوار تاریخ کشور است؛ به گونه‌ای که چراغی راهنما برای آینده‌های کوتاه و بلندمدت مدیریت راهبردی و کلان کشور تلقی می‌گردد و الگویی برای ایستادگی عبرت‌آموز و مبارزات ملت‌های آزاده علیه استکبار جهانی به شمار می‌رود.

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) از نخستین ساعات شروع جنگ تحمیلی تا پایان آن، در سطوح گوناگون سیاست‌گذاری، راهبردی و تاکتیکی، نقش‌های مهمی را در آن ایفا کردند. ایشان از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی در مسئولیت‌هایی نظیر عضو شورای انقلاب، نماینده امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) در ارتش جمهوری اسلامی ایران، سرپرست سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، معاونت امور انقلاب وزارت دفاع ملی، نماینده شورای انقلاب در وزارت دفاع و رئیس کمیسیون دفاعی مجلس شورای اسلامی، امامت جمعه تهران، نماینده امام در شورای عالی دفاع و دبیر و سخنگوی شورای عالی دفاع، شناخت عمیق و دقیقی از ساختار نیروهای مسلح اعم از ارتش و سپاه و ضرورت هماهنگی آن دو سازمان برای اعمال قدرت نظامی مقتدرانه، کسب کردند.

آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) از نخستین ساعات آغاز جنگ ایران و عراق، در تدبیر مسائل جنگ به صورت فعالانه به ایفای نقش پرداختند. نقش حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دفاع مقدس را می‌توان به دو مقطع سال اول جنگ و دوران ریاست جمهوری ایشان تقسیم کرد. در سال اول جنگ، ایشان به‌عنوان نماینده امام در شورای عالی دفاع در جبهه‌ها حضور یافتند و علاوه بر اجرایی نمودن منویات امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه)، گزارش‌های دقیقی را به ایشان ارائه نمودند. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در سال اول جنگ تحمیلی به‌صورت مستقیم و با لباس سربازی در جبهه‌های جنگ حضور یافتند و با تشکیل ستاد جنگ‌های نامنظم در کنار شهید چمران، ضمن دادن روحیه به سپاهیان اسلام و به‌کارگیری نیروهای مردمی، از مسائل و مشکلات جبهه‌ها اطلاعات دقیق و حساس و به‌روز کسب کردند. ایشان هر هفته برای اقامه نماز جمعه و شرکت در

جلسات شورای عالی دفاع به تهران می‌آمدند و گزارش‌های مستند میدانی را به استحضار امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) می‌رساندند. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به‌عنوان نماینده حضرت امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) در شورای عالی دفاع، در این جهاد عظیم نقش داشتند و چشم‌آمین و بازوی توانمند امام در جهاد مقدس ملت قهرمان ایران بودند. این دوره با مجروحیت حاصل از ترور ایشان (۶ تیر ۱۳۶۰) و سپس انتخاب به‌عنوان رئیس‌جمهور (مهرماه ۱۳۶۰) پایان پذیرفت.

دوره دوم نقش حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دفاع مقدس، مربوط به دوران ریاست جمهوری ایشان است. گرچه در طول دوران ریاست جمهوری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، به دلیل منع امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه)، امکان حضور ایشان در جبهه‌ها وجود نداشت، اما ایشان به‌عنوان رئیس‌جمهور و دومین مقام رسمی کشور، در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با امور جنگ و دفاع مقدس نقش داشتند.

از آنجاکه دفاع مقدس، یکی از وقایع بسیار مهم و تاریخی جمهوری اسلامی ایران است و نظر به نقش مؤثر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دفاع مقدس، تبیین ابعاد مختلف این نقش، یک موضوع کاملاً مبنایی و پایه‌ای در مطالعه رویدادها و روند جنگ تحمیلی است؛ بنابراین ضرورت دارد بررسی دقیق و جامعی در این زمینه صورت پذیرد و نقش‌های عمده حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در این زمینه تبیین گردد که هدف اصلی این مقاله است.

براین اساس، سؤال مقاله این است که نقش‌های عمده حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دفاع مقدس در دوران ریاست جمهوری چه بوده است؟ فرضیه این است که نقش‌های عمده حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دوران ریاست جمهوری، شامل اداره امور کشور به‌عنوان رئیس‌جمهور، ریاست شورای عالی دفاع، ریاست شورای عالی پشتیبانی جنگ، تمشیت امور ارتش و سپاه و هدایت سیاست خارجی بوده است.

این تحقیق بر مبنای نتایج، از نوع کاربردی است و اسناد و اطلاعات از منابع معتبر به روش کتابخانه‌ای گردآوری شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از روش توصیفی تاریخی استفاده شده است.

۱- چارچوب مفهومی

۱-۱- مفاهیم اصلی

دفاع مقدس

دفاع مقدس دفاع هشت‌ساله مردم ایران در مقابل تهاجم رژیم بعث عراق است؛ جنگی که به‌عنوان طولانی‌ترین جنگ قرن حاضر به شمار می‌رود (قهرمانی و یوسف‌نژاد، ۱۳۹۷: ۱۱). سازمان نظامی

عراق به‌ویژه نیروی زمینی این کشور که از استحکام بالایی برخوردار بود و یکی از قوی‌ترین نیروهای زمینی غرب آسیا محسوب می‌شد، با حملات پراکنده، شش ماه قبل از آغاز رسمی جنگ، آمادگی سازمان نظامی ایران را ارزیابی کرد و سرانجام در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹، درگیری‌های پراکنده مرزی دو کشور با یورش هم‌زمان نیروی هوایی عراق به دوازده فرودگاه غیرنظامی و نظامی و مناطق مسکونی تهران، تبریز، اصفهان، اهواز، آبادان، کرمانشاه، همدان و... و تهاجم نیروی زمینی این کشور در مرزهای غرب و جنوب کشور، به یک جنگ تمام‌عیار تبدیل شد. هفت سپاه و بیش از بیست‌ودو لشکر عراق، درگیر این حملات و تجاوزات آشکارا شدند. آغاز جنگ را فقط نمی‌توان خصوصیت شخصی و جاه‌طلبی‌های سیاسی صدام حسین و اختلافات مرزی و ایدئولوژیکی دو کشور دانست، بلکه ریشه و دلایل اصلی این تجاوز آشکارا در ناسازگاری انقلاب با نظام سلطه جهانی، قطع منافع غرب در ایران ماجرای تحقیر قدرت آمریکا در تصرف سفارت آمریکا، تنبیه و شکست ایران از جانب ایالات متحده دانست (خرازی، ۱۳۹۲).

این جنگ که حدود هشت سال به طول انجامید، گستره‌ای به مساحت بیش از ۱۶۰۰ کیلومتر را در برگرفت و از بزرگ‌ترین جنگ‌های قرن بیستم بود (ربیعی و محمدپور، ۱۳۹۶: ۴۷). نیروهای عراقی در این تجاوز، مناطقی را در شمال غرب، غرب و جنوب غرب ایران اشغال نمودند؛ ولی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران با کمک نیروهای بسیجی و مردمی، حملات رزمی بعث عراق را متوقف کردند و دشمن متجاوز با دفاع جانانه رزمندگان غیور و جان‌برکف نظام اسلامی به هیچ‌کدام از اهداف اصلی و راهبردی خود نرسید.

در دوران دفاع مقدس عملیات آفندی و پدافندی زیادی انجام گردید. عملیات دفاع مقدس شامل عملیات پدافندی و آفندی است که بعد از تجاوز دشمن به نظام اسلامی توسط رزمندگان طرح‌ریزی و اجرا گردید. در طول هشت سال دفاع مقدس تعداد ۴۱۸ نوع عملیات پدافندی و آفندی کوچک و بزرگ صورت گرفت که برخی از این عملیات توسط نیروهای ارتشی انجام گرفت، برخی توسط سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و تعدادی هم به صورت مشترک انجام گرفت. از تعداد ۴۱۸ نوع عملیات تعداد ۳۴۱ نوع آن آفندی و ۷۷ نوع به صورت پدافندی طرح‌ریزی و اجرا گردید (جعفری، ۱۳۸۶: ۱۶۶).

در تاریخ ۲۷ تیر ۱۳۶۷، با پذیرش قطعنامه ۵۹۸ توسط ایران، جنگ رزمی بعث عراق با ایران به پایان رسید.

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

سید علی حسینی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در فروردین‌ماه سال ۱۳۱۸ شمسی برابر با ۱۳۵۸ قمری در مشهد مقدس چشم به جهان گشود. وی پس از اتمام دوره دبستان، وارد دنیای طلبگی شد. آیت‌الله خامنه‌ای با آغاز نهضت اسلامی به رهبری امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) در سال ۱۳۴۱ ش وارد عرصه‌های گوناگون مبارزه با طاغوت شد. با شتاب گرفتن روند فروپاشی حکومت پهلوی و نمایان شدن نشانه‌های پیروزی نهایی نهضت اسلامی، امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) در ۲۲ دی ۱۳۵۷ فرمان تشکیل شورای انقلاب اسلامی را صادر کردند. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) که از سوی امام به عضویت آن شورا انتخاب شده بودند با نقش محوری که در تحولات انقلاب اسلامی در مشهد داشتند، این شهر را ترک و در اواخر دی ۱۳۵۷ به تهران آمدند و در مدرسه رفاه مستقر شدند و همگام با دیگر مبارزان، برای تدارک مرحله نهایی پیروزی انقلاب اسلامی و برنامه‌ریزی برای آینده، نقش فعالی بر عهده گرفتند (مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۹۳). حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی تاکنون مسئولیت‌های مختلفی به‌ویژه در امور نظامی و دفاعی به شرح ذیل به عهده داشته‌اند:

ردیف	مسئولیت‌ها	تاریخ شروع و خاتمه
۱	عضو شورای انقلاب	از ۲۲ دی‌ماه ۱۳۵۷ تا پایان کار شورای انقلاب
۲	معاون در امور انقلاب و وزارت دفاع ملی	از ۳۰ تیرماه ۱۳۵۸ تا ۱۴ آبان ماه ۱۳۵۸
۳	نماینده شورای انقلاب در وزارت دفاع ملی	از ۱۴ آبان ماه ۱۳۵۸ تا ۵ اسفندماه ۱۳۵۸
۴	سرپرست سپاه پاسداران انقلاب اسلامی	از ۳ آذرماه ۱۳۵۸ تا ۵ اسفندماه ۱۳۵۸
۵	رئیس کمیسیون دفاع مجلس شورای اسلامی	۱۳۵۹ تا مهرماه ۱۳۶۰
۶	امام‌جمعه تهران	۲۴ دی‌ماه ۱۳۵۸ تاکنون
۷	نماینده مردم تهران در مجلس شورای اسلامی	۱۳۵۹ تا مهرماه ۱۳۶۰
۸	نماینده امام (رحمت‌الله‌علیه) در شورای عالی دفاع (دبیر و سخنگوی شورا)	از ۲۰ اردیبهشت ۱۳۵۹ تا ۲۰ مهرماه ۱۳۶۰
۹	رئیس‌جمهور	از ۲۰ مهرماه ۱۳۶۰
۱۰	رئیس شورای عالی دفاع	از ۲۰ مهرماه ۱۳۶۰
۱۱	تمشیت امور ارتش و سپاه	از ۱۵ فروردین‌ماه ۱۳۶۲
۱۲	رئیس شورای عالی پشتیبانی جنگ	از اواخر سال ۱۳۶۵
۱۳	مقام معظم رهبری و فرماندهی کل قوا	۱۴ خرداد ۱۳۶۸ تاکنون

۲-۱- روش‌شناسی تحقیق

نوع و روش تحقیق

این تحقیق بر مبنای نتایج، از نوع کاربردی است؛ زیرا یافته‌های آن می‌تواند در تدوین راهبردهای دفاعی کشور مورد توجه قرار گیرد. در خصوص نقش حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دفاع مقدس، با استفاده از روش تاریخی - توصیفی، اسناد و اطلاعات ذی‌ربط از منابع معتبر مانند صحیفه امام خمینی و همچنین بیانات و اقدامات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص هشت سال جنگ تحمیلی و دفاع مقدس طی سال‌های ۱۳۶۰ تا ۱۳۶۷ که در روزنامه‌های اصلی آن دوران (اطلاعات و جمهوری اسلامی) منعکس شده است، بررسی و مطالعه شد و پس از فیش‌برداری و سازماندهی آن‌ها، تدوین صورت گرفته است.

روش و ابزار گردآوری و تحلیل داده‌ها

برای گردآوری داده‌ها در خصوص نقش حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) مرتبط با دفاع مقدس، از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است. در این روش، محقق از مهم‌ترین ابزار خود یعنی فیش‌برداری استفاده کرده و با مراجعه به همه منابع شناسایی‌شده، مطالب مهم و مورد نیاز را در فیش‌های تحقیق با ذکر دقیق مشخصات منبع مورد استفاده نگاشته است. این عمل تا زمانی ادامه داشته که پژوهشگر اطمینان حاصل کرده که ادامه گردآوری، دانسته‌های وی را افزایش نمی‌دهد؛ بنابراین کار گردآوری داده‌ها تا رسیدن به «نقطه اشباع» ادامه داشته، بدین مفهوم که با داده‌های تکراری روبرو شده است. خاطر نشان می‌گردد عمل گردآوری، تکمیل و اصلاح داده‌ها بر مبنای واقعیات موجود به‌طور مستمر در طول تحقیق بارها تکرار شده است. سپس اطلاعات جمع‌آوری شده که در فیش‌ها ثبت شدند، با یک نظم منطقی سازماندهی و مرتب شده و در بخش‌های مختلف تحقیق با یک دسته‌بندی مناسب و منطقی به‌منظور بررسی فرضیه تحقیق ثبت گردیدند.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها مرتبط با نقش حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دفاع مقدس، از روش تحلیل تاریخی استفاده شده است.

۲- یافته‌های تحقیق

بر اساس آثار و اسناد و مدارک بررسی شده، نقش‌های عمده آیت‌الله خامنه‌ای در دفاع مقدس در دوران ریاست جمهوری، شامل اداره امور کشور به‌عنوان رئیس‌جمهور، ریاست شورای عالی دفاع، ریاست شورای عالی پشتیبانی جنگ، تمشیت امور ارتش و سپاه، هدایت سیاست خارجی، تبیین و

ترویج معارف و ارزش‌های دفاع مقدس و حضور در مناطق عملیاتی به‌منظور تقویت روحیه رزمندگان و تبیین علل پذیرش قطعنامه ۵۹۸ بوده است که در ادامه هر یک از آن‌ها تبیین خواهد شد.

۲-۱- اداره امور کشور به‌عنوان رئیس‌جمهور

سومین انتخابات ریاست جمهوری در ۱۰ مهر ۱۳۶۰ برگزار شد و آیت‌الله خامنه‌ای با کسب اکثریت مطلق آراء (۹۵/۱۱ درصد) به‌عنوان رئیس‌جمهور انتخاب شدند و در ۱۷ مهر ۱۳۶۰ امام خمینی، حکم ریاست جمهوری ایشان را تنفیذ کردند (صحیفه امام، جلد ۱۵، ۲۸۰-۲۷۸). آیت‌الله خامنه‌ای در ۲۱ مهر ۱۳۶۰، به‌عنوان سومین رئیس‌جمهوری اسلامی ایران در مجلس شورای اسلامی سوگند یادکردند. دوره هشت‌ساله ریاست‌جمهوری ایشان، دوره مدیریت جنگ و محاصره اقتصادی، در کنار فرآیند مهم ساختار سازی و هماهنگی نهادها برای انتظام جمهوری اسلامی بود (مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۹۳). باوجود اینکه جنگ تحمیلی مشکلات فراوانی برای کشور ایجاد کرده بود و جمهوری اسلامی در اولین سال‌های حیات خود قرار داشت، اما در کنار همه ساختار سازی‌های صورت‌گرفته، توجه به اقتصاد و فرهنگ مردم در رأس راهبردهای ایشان قرار داشت.

چهارمین دوره انتخابات ریاست جمهوری در تاریخ ۲۵ مرداد ۶۴ برگزار شد و حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) برای دومین بار با رأی قاطع مردم به این مسئولیت برگزیده شدند و در دوره دوم ریاست‌جمهوری ایشان نیز ادامه برنامه‌های دوره اول و در رأس آن‌ها جنگ تحمیلی قرار داشت. ضمناً کاهش تصدی‌گری دولت و واگذاری امور به مردم، به کار گماردن مسئولین لایق، انقلابی و کارآمد در دولت، رفع فقر مزمن و طولانی‌مدت حاکم بر جامعه و زندگی مردم، واگذاری زمین‌های کشاورزی به مردم، واگذاری صنایع دولتی به بخش تعاونی، سهم‌شدن کارگران در کارخانه‌ها، گسترش و توسعه صادرات غیرنفتی و کاهش اتکای کشور به درآمد نفت، مشارکت مردم در امور اقتصادی و فرهنگی کشور با نظارت دولت، سوق دادن سیاست فرهنگی کشور به سوی استقلال فرهنگی، از اهم برنامه‌های حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بود (همان، ۱۳۹۳).

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دوران هشت‌ساله ریاست جمهوری خود، همچون سال‌های پس از پیروزی انقلاب یکی از نزدیکان، مشاوران و افراد مورد وثوق امام خمینی بودند و در موارد متعددی، امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) مأموریت‌هایی فراتر از وظایف ریاست‌جمهوری به ایشان محول نمودند. برخی از مسئولیت‌های حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در این دوران به شرح ذیل است:

- دبیر کلی حزب جمهوری اسلامی
- ریاست شورای عالی انقلاب فرهنگی
- ریاست مجمع تشخیص مصلحت نظام
- نمایندگی مجلس خبرگان رهبری
- عضویت در شورای بازنگری قانون اساسی

در دوران ریاست جمهوری به دلیل مخالفت امام با حضور حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در جبهه‌های جنگ، ایشان به برخی حضورها و بازدیدهای محدود اکتفا کردند؛ اما در مقطع پایانی جنگ و پس از قبول قطعنامه ۵۹۸، پس از کسب موافقت حضرت امام، برای بازدید از یگان‌های مستقر در مناطق عملیاتی و تبیین دلایل پذیرش قطعنامه، به جبهه‌ها رهسپار شدند (جبرائیلی، ۱۳۹۸: ۳۶۵).

۲-۲- ریاست شورای عالی دفاع

اصل ۱۱۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مربوط به وظایف و اختیارات رهبر است که از جمله این وظایف، «فرماندهی نیروهای مسلح» است. قبل از بازنگری قانون اساسی به موجب اصل ۱۱۰، تشکیل شورای عالی دفاع ملی مرکب از هفت نفر و از جمله «دو مشاور به تعیین رهبر» پیش‌بینی شده بود که مستند بر همین بند، امام خمینی در تاریخ ۲۰ اردیبهشت ۱۳۵۹، حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و دکتر مصطفی چمران را به‌عنوان نمایندگان رهبری در شورای عالی دفاع منصوب کردند. ماده ۱۷ قانون ارتش مصوب سال ۱۳۶۶، به وظایف شورای عالی دفاع به شرح ذیل اشاره نموده است:

ماده ۱۷ - شورای عالی دفاع به‌عنوان مشاور عالی نظامی مقام رهبری، دارای وظایف زیر است:

- الف - پیشنهاد اعلان جنگ و صلح به فرماندهی کل.
 - ب - پیشنهاد اعلان بسیج همگانی به فرماندهی کل.
 - ج - پیشنهاد تعیین فرماندهان نیروهای سه‌گانه ارتش به فرماندهی کل.
 - د - تعیین سیستم تسلیحاتی کشور و سیاست‌های کلی ساخت و خریدهای تسلیحاتی و نظارت عالی بر آنها و ایجاد هماهنگی‌های لازم بین وزارت‌های دفاع و سپاه در خریدهای خارجی و صنایع نظامی.
 - ه - تعیین موارد و نحوه همکاری و ایجاد هماهنگی‌های لازم بین ارتش و سپاه پاسداران و نیروهای انتظامی در امور نظامی.
- و - ایجاد هماهنگی بین نیروهای مسلح و دولت و نظارت عالی بر آن.

ز - هدایت و هماهنگ نمودن امور پژوهش و تحقیقات صنعتی نظامی وزارت‌های دفاع و سپاه و ارتش و سپاه و سازمان‌های وابسته به آن‌ها با مراکز تحقیقاتی و پژوهشی کشور (قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران، مصوب مجلس شورای اسلامی، ۱۳۶۷/۷).

از وظایف رئیس‌جمهور در قانون اساسی قبلی این بود که رئیس‌جمهور عضو شورای عالی دفاع است و طبق رویه، رئیس این شورا هم بود. لذا بعد از انتخاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به‌عنوان رئیس‌جمهور، ایشان رئیس شورای عالی دفاع شدند. در دو دوره ریاست‌جمهوری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، جنگ در رأس امور و مهم‌ترین موضوع کشور بود و در مجموع موازنه در جبهه‌های جنگ به سود ایران تغییر یافت و نیروهای بعثی از بیشتر سرزمین‌های اشغال شده بیرون رانده شدند و با وحدت نظر مسئولان ارشد کشور از جمله حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به‌عنوان رئیس شورای عالی دفاع، سلسله عملیات نظامی، طراحی و اجرا شد (مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۹۳).

مهم‌ترین اقدامات آیت‌الله خامنه‌ای به‌عنوان رئیس شورای عالی دفاع به شرح ذیل است:

۲-۱-۲- هدایت طرح‌های عملیاتی

پس از هجوم سراسری ارتش رژیم بعث عراق به خاک ایران و اشغال بخش‌هایی از آن، چند عملیات کلاسیک در دوران بنی‌صدر اجرا شد که با موفقیت همراه نبود. بعد از ریاست‌جمهوری آیت‌الله خامنه‌ای و انتصاب ایشان به‌عنوان رئیس شورای عالی دفاع، ظرف هشت ماه یعنی از ۲۱ مهر ماه ۱۳۶۰ تا ۳ خرداد ماه ۱۳۶۱، سه عملیات بزرگ و موفق طریق‌القدس، فتح‌المبین و بیت‌المقدس انجام شد. یکی از علل موفقیت این عملیات در این مقطع که با هدایت شورای عالی دفاع به ریاست حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) صورت گرفت، از بین رفتن اقدامات و مواضع اختلاف‌افکنانه بنی‌صدر در دوران قبل از آن بود. در واقع با تحول در فرماندهی جنگ و با هماهنگی بین سپاه و ارتش و با اجرای عملیات بزرگ، مناطق اشغال‌شده آزاد شد.

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) ریاست شورای عالی دفاع را به عهده داشتند که در واقع به‌عنوان هماهنگ‌کننده ارتش و سپاه عمل می‌کرد. به‌ویژه اینکه مطابق قانون اساسی و نیز تأکید حضرت امام، همه نیروهای نظامی موظف بودند از دستورات شورای عالی دفاع تبعیت کنند. آیت‌الله خامنه‌ای نیازمندی‌های نیروهای مسلح (سپاه و ارتش) را دریافت می‌کردند و امکانات و تجهیزات موردنیاز جنگ را از طرق مختلف تأمین می‌کردند. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

در آذرماه ۱۳۶۰ پس از عملیات طریق‌القدس فرمودند: «طبیعتاً این جلسه [شورای عالی دفاع] با شرکت فرمانده نیروی زمینی و فرمانده سپاه پاسداران انجام گرفت که از جبهه آمده بودند و بیشتر وقت جلسه مربوط می‌شد به گزارش عملیات پیروزمندانه بستان.» (مصاحبه با خبرنگاران پس از جلسه شورای عالی دفاع، ۱۳۶۰/۹/۱۵). حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در مهرماه ۱۳۶۱ درباره علل موفقیت طرح‌های عملیاتی فرمودند: «... ما الآن که می‌رویم و در جلسه شورای عالی دفاع می‌نشینیم تا آخر جلسه شورای عالی دفاع که گاهی سه ساعت یا چهار ساعت و حتی دو ساعت طول می‌کشد، گاهی ده تا پانزده تا مصوبه داریم. ... آن وقت این جور نبود. آن وقت سر یک مسئله کوچک ما اختلاف پیدا می‌کردیم و به نتایجی نمی‌رسیدیم.» (گفتگو با روزنامه‌ی جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۷/۵).

ایشان در شهریور سال ۱۳۶۲، شورای عالی دفاع را طراح و اداره‌کننده جنگ دانستند و فرمودند: «شورای عالی دفاع، اصلی‌ترین خطوط جنگ را ترسیم می‌کند، الآن این جور است؛ و در حقیقت بار سنگین اداره جنگ در سطح بالا بر دوش شورای عالی دفاع هست.» (مصاحبه با واحد جنگ صدا و سیما، ۱۳۶۲/۶/۲۶). حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در مهر ۱۳۶۲ مقارن با دومین سالگرد ریاست‌جمهوری فرمودند: «... درزمینه مسائل نظامی در مقایسه با گذشته به موفقیت‌های زیادی دست پیدا کرده‌ایم. چون در آن وقتی که مسئولیت به بنده محول شد و تقریباً سه ماه از فرار بنی صدر گذشته بود، درزمینه کار نظامی تنها توانسته بودیم حصر آبادان را بشکنیم؛ اما بعد از آن، در این دو سال، برادران ارتش و سپاه به موفقیت‌های چشمگیر و کاملاً بنیادی نائل آمدند.» (مصاحبه به مناسبت سالگرد تنفیذ حکم ریاست‌جمهوری، ۱۳۶۲/۷/۱۸).

براساس بیانات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، شورای عالی دفاع یکی از فعال‌ترین نهادهای کشور در طول این مدت بوده و همواره بیشترین مسائل مربوط به جنگ در شورا مطرح شده و توانسته در مسائل و سیاست‌های دفاعی کشور، حضور مؤثری داشته باشد. بدیهی است که نقش آیت‌الله خامنه‌ای به‌عنوان رئیس شورای عالی دفاع در این زمینه، نقش مؤثری بود. البته در سال‌های بعد، تغییراتی در وظایف شورای عالی دفاع ایجاد شد و طراحی و اجرای عملیات به قرارگاه خاتم‌الانبیاء (صلی‌الله‌علیه‌وآله) سپرده شد و شورای عالی دفاع درزمینه مسائل پشتیبانی جنگ مسئولیت داشت.

۲-۲-۲- ایجاد هماهنگی‌های لازم میان ارتش و سپاه

یکی از نقش‌های حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دوران دفاع مقدس در مقام ریاست شورای عالی دفاع، ایجاد هماهنگی‌های لازم میان ارتش و سپاه بود. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در ابتدای سال ۱۳۶۱ در خصوص کارایی شورای عالی دفاع و اشکالات شورا در دوران بنی صدر فرمودند: «الآن می‌توانم به شما بگویم که شورای عالی دفاع دارد بهترین دوره‌ی خودش را بعد از انقلاب می‌گذراند؛ یعنی در داخل شورا افراد از آن سبام بهتری برخوردار هستند و واقعاً هماهنگی خیلی زیاد و کامل است.» (مصاحبه با گروه ایران و جنگ صداوسیما، ۱۳۶۱/۱/۱۰).

در این زمینه، امور پشتیبانی نیروهای مسلح و هماهنگی میان ارتش و سپاه به شورای عالی دفاع سپرده می‌شد. از جمله، امام خمینی در مورخ ۷ آبان ۱۳۶۲ و در پی گزارش آقای محسن رضایی از وضع جبهه‌های جنگ، طی حکمی به حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، خواستار رسیدگی فوری شورای عالی دفاع به گزارش فرمانده کل سپاه در خصوص موقعیت جبهه‌های جنگ و عملیات آتی شدند (صحیفه امام، جلد ۱۸، صفحه ۱۹۹).

۲-۲-۳- تشکیل سازمان حفاظت اطلاعات ارتش

تشکیل سازمان حفاظت اطلاعات ارتش جمهوری اسلامی ایران بعد از دستگیری عناصر حزب توده در ارتش در بهار ۱۳۶۲ مورد توجه قرار گرفت. لذا در مورخ اول آذر ۱۳۶۲، امام خمینی با پیشنهاد حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) مبنی بر تشکیل اداره حفاظت اطلاعات زیر نظر رئیس ستاد مشترک ارتش موافقت کردند (صحیفه امام، جلد ۱۸، صفحه ۲۲۸). در مورخ ۵ بهمن ۱۳۶۴، مسئولان سازمان حفاظت اطلاعات ارتش با حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) دیدار کردند و ایشان، کار سازمان حفاظت اطلاعات را مانند وظیفه دیده‌بانی توصیف کردند که یک لحظه عدم حضور او می‌تواند فرصت زدن ضربه را به دشمن بدهد (بیانات در دیدار مسئولان سازمان حفاظت اطلاعات ارتش، ۱۳۶۴/۱۱/۵).

۲-۲-۴- تشکیل معاونت جهاد خودکفایی در ارتش جمهوری اسلامی ایران

یکی از اقدامات مهم حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به‌عنوان رئیس‌جمهور و رئیس شورای عالی دفاع، تشکیل معاونت جهاد خودکفایی در نیروهای ارتش جمهوری اسلامی ایران بوده است که آثار و نتایج آن در سال‌های بعد مشهود گردید. ایشان در ۹ فروردین ۱۳۶۲ در بندرعباس فرمودند: «من با اجازه فرماندهی کل نیروهای مسلح مقام معظم رهبری، به ستاد مشترک جمهوری اسلامی ایران و به فرماندهان سه‌گانه،

پیشنهاد قطعی خواهم کرد که یک معاونت برای هر نیرویی به‌عنوان معاونت جهاد خودکفایی به‌وجود بیاورند.» (بیانات در جمع کارکنان ناوگان خلیج فارس و دریای عمان، ۱۳۶۲/۱/۹).

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در ادامه روند تشکیل معاونت جهاد خودکفایی در نیروهای ارتش را به‌طور جدی و منظم و دقیق پیگیری می‌کردند و تلاش برای جهاد خودکفایی را گامی اساسی در جهت به‌کارگیری هزاران استعداد جوشنده و باایمان در خدمت انقلاب اسلامی و امت مسلمان می‌دانستند (بیانات در سمینار جهاد خودکفایی ارتش، ۱۳۶۲/۱۰/۱۲).

ایشان در مورخ ۲۶ بهمن ماه ۱۳۶۲ فرمودند: «باید در ارتش و سپاه و سایر نیروهای مسلح، کار پرداختن به سازندگی به‌وسیله مغزهای مبتکر، دست‌های کارآمد و دل‌های دردمند و پرانگیزه ادامه پیدا کند.» (بیانات در مراسم افتتاح اولین کارخانه تسلیحاتی وزارت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۶۲/۱۱/۲۶). ایشان در مورخ ۳ تیر ۱۳۶۴ فرمودند: «خودکفایی شعار همیشگی ماست و باید بگویم خودکفایی جهت حقیقی انقلاب است.» (مصاحبه با کانال یک تلویزیون فرانسه، ۱۳۶۴/۴/۳).

۲-۲-۵- پیشنهاد تعیین فرماندهان نیروهای سه‌گانه ارتش به امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) یکی از نقش‌های حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دوران دفاع مقدس در مقام ریاست شورای عالی دفاع، پیشنهاد تعیین فرماندهان نیروهای سه‌گانه ارتش به حضرت امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) بود. در مورخ ۱۰ اردیبهشت ۱۳۶۲ و در پی بازداشت ناخدا افضلی فرماندهی نیروی دریایی به جرم عضویت در حزب توده و جاسوسی برای شوروی، با پیشنهاد حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به‌عنوان رئیس‌جمهور و رئیس شورای عالی دفاع، امام خمینی با انتصاب ناخداایکم اسفندیار حسینی به سمت فرمانده نیروی دریایی موافقت فرمودند (صحیفه امام، جلد ۱۷، ۴۲۰). در مورخ ۳ آذر ۱۳۶۲، با پیشنهاد حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، حضرت امام خمینی با انتصاب سرهنگ هوشنگ صدیق به سمت فرمانده نیروی هوایی ارتش موافقت فرمودند (صحیفه امام، جلد ۱۸، ۲۳۰). در مورخ ۶ تیر ۱۳۶۴، با پیشنهاد حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، امام خمینی با انتصاب ناخدا ملک‌زادگان به سمت فرمانده نیروی دریایی موافقت فرمودند (صحیفه امام، جلد ۱۹، ۲۹۸). همچنین در مورخ ۱۰ بهمن ۱۳۶۵، با پیشنهاد حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، امام خمینی با انتصاب سرهنگ منصور ستاری به سمت فرمانده نیروی هوایی موافقت فرمودند (صحیفه امام، جلد ۲۰، ۱۹۳). در مورخ ۸ اردیبهشت ۱۳۶۶، امام خمینی با پیشنهاد حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) مبنی بر ترفیع درجه ده تن از افسران ارتش جمهوری اسلامی ایران موافقت فرمودند (صحیفه امام، جلد ۲۰: ۲۵۷).

۲-۲-۶- حضور در رزمایش‌های نظامی

یکی دیگر از نقش‌های حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دوران دفاع مقدس در مقام ریاست شورای عالی دفاع، حضور در رزمایش‌های نظامی بود. در مرداد سال ۱۳۶۲، مانور شهادت، اولین مانور دریایی سپاه برگزار شد. این مانور سه‌روزه، در روز پایانی با حضور حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) برگزار شد (بی‌نا، ۱۳۹۲). در تیرماه ۱۳۶۳، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در یک رزمایش مشترک که توسط ارتش و سپاه در اصفهان برگزار شد، شرکت کردند. ایشان در مورخ ۸ تیر ۱۳۶۳، در مصاحبه با خبرنگار صداوسیما در فرودگاه اصفهان فرمودند: «توصیه من به مسئولان ارتش و سپاه است که ما در بخش آموزش، بایستی به سمت آموزش‌های عملی و به شکل همین مانورها پیش برویم و برای بالا بردن کیفیت رزمی رزمندگان، هر چه بیشتر این مانورها را تکرار کنیم.» (مصاحبه با خبرنگار صداوسیما در فرودگاه اصفهان، ۱۳۶۳/۴/۸).

در مورخ ۱۴ مهر ۱۳۶۴، نیروی دریایی ایران برای نشان دادن توان رزمی و افزایش هماهنگی یگان‌های خود، رزمایش بزرگی را در منطقه تنگه هرمز برگزار کرد. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) با سفر به بندرعباس و حضور در عرشه ناوشکن البرز که در تنگه هرمز مستقر بود، این تمرین نظامی را از نزدیک به نظاره نشستند (سجادی‌پور، ۱۳۸۸). در مورخ ۱۰ تیر ۱۳۶۶، آیت‌الله خامنه‌ای رئیس‌جمهوری و رئیس شورای عالی دفاع در پایان بازدید از مانور ۵ روزه موشکی تبوک ۳۱۳ که توسط تیپ مستقل موشکی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی برگزار شد، قدرت موشکی ایران را قدرتی تعیین‌کننده، مستقل و مستغنی توصیف کردند.

در بهار ۱۳۶۷ که فضا در خلیج فارس به شدت ملتهب شده بود، جمهوری اسلامی برای نشان دادن ابهت نظامی و سیاسی خود در منطقه خلیج فارس مانور «ذوالفقار سه» را در منطقه عمومی خلیج فارس و دریای عمان برگزار کرد. این مانور بزرگ در تاریخ ۳۱ اردیبهشت ۶۷ آغاز شد و حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در روز چهارم خرداد ۱۳۶۷، با سفر به چابهار و حضور بر عرشه ناو خارک، یکی از مراحل این مانور را از نزدیک به نظاره نشستند (سجادی‌پور، ۱۳۸۸).

۲-۲-۷- هدایت امور تبلیغات جبهه و جنگ

با شروع جنگ تحمیلی رژیم بعث عراق علیه جمهوری اسلامی ایران، هیچ سازمانی در مملکت آمادگی اداره خبری و تبلیغاتی جنگ را نداشت، درحالی‌که یکی از ضرورت‌های جنگ، اطلاع‌رسانی مناسب درباره آن و نیز اتفاقات پیرامون آن بود. براساس حکم امام، تبلیغات و اطلاع‌رسانی جنگ به

شورای عالی دفاع واگذار شده بود (صحیفه امام، جلد ۱۳، ۲۶۴ - ۲۶۳). شورای عالی دفاع، در صدد سازماندهی به اوضاع خیررسانی جنگ برآمد و باتوجه به پیش‌قدمی خبرگزاری پارس در این زمینه، این وظیفه را به آن خبرگزاری تفویض کرد؛ به این صورت که وظیفه جمع‌آوری، تدوین و رساندن اخبار به کانال‌های پخش خبر، به‌صورت ستادی را به آن خبرگزاری واگذار نمود. بعدها نام آن به «ستاد تبلیغات جنگ شورای عالی دفاع» تغییر یافت و آقای کمال خرازی هم به‌عنوان مسئول این ستاد برگزیده شد. این ستاد پس‌از آن، شروع به ارتباط با رادیو و تلویزیون و مطبوعات نمود و جلسات مداومی با آنان برگزار کرد. این ستاد تا پایان جنگ فعال بود و پس‌از آن منحل گردید. (قاسم‌پور، ۱۳۹۲). در دوران ریاست‌جمهوری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) که ایشان ریاست شورای عالی دفاع را به عهده داشتند، ستاد تبلیغات جنگ به‌عنوان یکی از اجزای شورای عالی دفاع، اقدامات خود را با هماهنگی این شورا اجرا می‌کرد.

۲-۲-۸- نمایندگی امام در امور معارضین عراقی

یکی از نقش‌های تأثیرگذار و راهبردی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دفاع مقدس، حمایت و پشتیبانی از گروه‌های معارضین مسلمان عراقی برای سازماندهی و تحرک و تشدید عملیات علیه رژیم بعثی صدام و ظرفیت‌سازی برای آینده جامعه اسلامی عراق بود. امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) در سال ۱۳۶۱ مأموریتی به حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) مبنی بر پیگیری امور عراق دادند. در این مأموریت، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) رئیس‌جمهور وقت با پیگیری و استفاده از ظرفیت روحانیت مبارز عراق به‌خصوص آیت‌الله سید محمدباقر حکیم و آیت‌الله هاشمی‌شاهرودی، با تنظیم اساسنامه‌ای تشکل مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق را راه‌اندازی کردند. این مجلس نقش مهمی در مقابله با رژیم بعث عراق و دیکتاتوری صدام داشت. همچنین پس از چندی مجلس اعلی با راه‌اندازی شاخه نظامی خود موسوم به سپاه بدر، پذیرای داوطلبان عراقی برای مبارزه با رژیم بعث در دفاع مقدس شد و شهیدان بسیاری را تقدیم انقلاب اسلامی کرد (اسفندیاری، ۱۳۹۹).

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خطبه‌های نماز جمعه تهران در مورخ ۳ آبان ۱۳۶۴ درباره مشارکت نیروهای داوطلب عراقی در عملیات عاشورای ۴ فرمودند: «من خوشحالم که اعلام کنم به فضل الهی بیشترین نیروهای بسیجی که در این عملیات محدود عاشورای ۴ شرکت داشتند، نیروهای داوطلب و بسیجی عراقی بودند و در کنار برادران ایرانی شان سلاح در دست گرفته و با قدرت و با تکبیر و با همان شعارها به اهداف از پیش تعیین شده رسیدند.» (خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۶۴/۸/۳).

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در مورخ ۳ دی ۱۳۶۵ در بزرگ‌ترین مجمع مخالفین رژیم صدام برای تعیین استراتژی حکومت آینده عراق شرکت کردند و فرمودند: «این مجموعه‌ای از برگزیده‌ترین و کارآمدترین انسان‌هایی هستند که بیشترین نفوذ و توان بالقوه را در ملت عراق دارا می‌باشند.» (روزنامه جمهوری اسلامی، ۴/۱۰/۱۳۶۵).

در مورخ ۱۹ سفند ۱۳۶۷، امام خمینی از حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) رئیس‌جمهور و رئیس شورای عالی دفاع خواستند مشکلات مهاجران عراقی را با مشورت آقایان حکیم و صدر و سالک برطرف نمایند (صحیفه امام، جلد ۲۱، ۳۱۵).

۲-۳- هدایت سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

۲-۳-۱- تبیین مواضع رسمی جمهوری اسلامی ایران در عرصه بین‌المللی

یکی از نقش‌های مهم حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دوران ریاست‌جمهوری، تبیین ابعاد سیاسی جنگ تحمیلی برای ملت ایران و افکار عمومی جهان از طریق سخنرانی‌ها و خطبه‌های نماز جمعه و حضور در مجامع بین‌المللی و مذاکره با هیأت‌های سیاسی سایر کشورها و سفرهای خارجی است. سخنان ایشان به‌عنوان رئیس‌جمهور بسیار مهم و تعیین‌کننده بود. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) علاوه بر ریاست‌جمهوری، ریاست شورای عالی دفاع و ریاست شورای عالی پشتیبانی جنگ و امام‌جمعه تهران هم بودند؛ از این رو سخنان و مواضع ایشان در خصوص جنگ تحمیلی، بازتاب وسیعی در رسانه‌های داخلی و خارجی پیدا می‌کرد و در واقع، تبیین مواضع رسمی جمهوری اسلامی ایران در عرصه بین‌المللی تلقی می‌گردید.

۲-۳-۲- هدایت دیپلماسی دوران دفاع مقدس

باتوجه به جایگاه ریاست‌جمهوری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، هدایت سیاست خارجی توسط ایشان انجام می‌شد. در واقع، از جمله اقدامات بسیار مهمی که حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) توجه ویژه‌ای به آن داشتند، شکل‌دهی به سیاست خارجی متناسب با آرمان‌های جمهوری اسلامی ایران و فعال کردن دستگاه سیاست خارجی بود. دیدار و مذاکره با سران و نمایندگان سیاسی کشورهای مختلف، یکی دیگر از اقدامات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دوران ریاست‌جمهوری محسوب می‌شود که در این دیدارها، یکی از موضوعات مهم مورد مذاکره، جنگ تحمیلی و دفاع مقدس بود. مجموعه اقداماتی که ایشان در رابطه با سیاست خارجی در دستور کار داشتند به شرح زیر است:

- اتخاذ سیاست مستقل و متوازن در قبال هر یک از کشورهای جهان و تصمیم‌گیری

- بر مبنای مصالح نظام و کشور
- عدم وابستگی به شرق و غرب
- اهمیت دادن به وحدت میان مسلمانان جهان
- اهتمام جدی در باز پس گرفتن حقوق مسلمانان جهان از قدرت‌های جهانی و مبارزه مستمر با هرگونه اقدام و حرکتی برای سلطه ابرقدرت‌ها در منطقه
- اهتمام جدی به مسئله قدس و آمادگی برای مبارزه همه‌جانبه با دشمن صهیونیست
- بازگشت به فرهنگ غنی و اصیل اسلامی در عرصه بین‌المللی به‌عنوان سد راه دشمنان و غارتگران
- افزایش فعالیت و حضور مؤثر در صحنه‌های بین‌المللی
- مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، (۱۳۹۳).

در دوران هشت ساله ریاست جمهوری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، دستگاه سیاست خارجی و دیپلماسی ایران فعال‌تر شد و چهره واقعی‌تری از انقلاب اسلامی ایران به جهان معرفی شد. از اقدامات دیگر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در زمینه سیاست خارجی می‌توان به برقراری ارتباط منسجم با گروه‌های سیاسی شیعی در افغانستان، عراق و لبنان و ایجاد تفاهم بین آن‌ها اشاره کرد. به طوری که اختلاف بین آن‌ها را به وحدت و اتحاد بر ضد دشمن مشترکشان تبدیل کرد. تشکیل حزب وحدت اسلامی از احزاب هشت‌گانه افغانستان که به رقابت زبان‌بار آن‌ها پایان داد و نیز تشکیل مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق از مصداق‌های مهم این رویکرد است. در این دوره، به دامنه حمایت ایران از مبارزان اسلامی در لبنان، فلسطین، عراق و افغانستان افزوده شد و پشتیبانی ایران به احزاب و گروه‌های اسلامی در آن کشورها، جایگاه منطقه‌ای و بین‌المللی فراوانی بخشید (همان، ۱۳۹۳).

۲-۳-۳- سفر به کشورهای مختلف در دوران ریاست جمهوری

یکی از شاخص‌های توسعه سیاست و روابط خارجی، سفرهای رئیس‌جمهور به کشورهای مختلف برای توسعه روابط بود که در دوره اول ریاست جمهوری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) شروع شد و در دوره دوم توسعه یافت. ایشان در دوره اول ریاست جمهوری از ۱۵ تا ۲۰ شهریور ۱۳۶۳ به کشورهای سوریه، لیبی و الجزایر سفر کردند که بیانگر در پیش گرفتن رویکردی جدید در حوزه سیاست خارجی ایران بود.

ایشان در دوره دوم ریاست‌جمهوری، از ۲۳ دی تا ۳ بهمن ۱۳۶۴ به کشورهای آسیایی و آفریقایی پاکستان، تانزانیا، زیمبابوه، آنگولا و موزامبیک سفر نمودند. سفر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به پاکستان در زمستان ۱۳۶۴، یکی از مهم‌ترین این سفرها بود که بازتاب فراوانی هم در رسانه‌ها و محافل خبری داشت (پایگاه مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۹۷/۱۰/۲۴). یکی از دستاوردهای سفر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به پاکستان، افزایش نفرت از آمریکا و استکبار جهانی بود. به‌طوری‌که پس‌از این سفر، ریگان، رئیس‌جمهور آمریکا که قصد سفر به پاکستان را داشت، از این مسافرت منصرف شد.

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) از ۱۱ تا ۱۵ شهریور ۱۳۶۵ برای شرکت در هشتمین اجلاس سران کشورهای غیرمتمدن در حراره به زیمبابوه سفر کردند. با سفر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به این اجلاس و بیان حقایق انقلاب اسلامی و دفاع مقدس، وضعیت افکار عمومی جهان به سمت جمهوری اسلامی ایران متمایل شد. تدبیر ایشان موجب شد تا فریادها بر سر ایران برای پذیرش صلح ساکت شود و حقایق بر همه روشن شود (مؤسسه ایمان جهادی صها، ۱۳۹۳).

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در مورخ ۲۷ شهریور ۱۳۶۶، به نیویورک رفتند تا در اجلاس سازمان ملل شرکت کنند. این اولین حضور رئیس‌جمهوری اسلامی ایران در مجمع عمومی سازمان ملل متحد بود. یک روز قبل از سخنرانی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در مجمع عمومی سازمان ملل متحد، نیروهای آمریکایی کشتی «ایران اجر» را در خلیج فارس توقیف کردند (پایگاه اطلاع‌رسانی مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۹۵/۰۶/۲۷). حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در ۳۱ شهریور ۱۳۶۶ در چهل و دومین اجلاس مجمع عمومی سازمان ملل متحد شرکت کردند و در سخنرانی خود دیدگاه‌ها و مواضع اصولی جمهوری اسلامی ایران را برای سران دولت‌های جهان تشریح کردند.

بعد از پذیرش قطعنامه ۵۹۸ و پایان جنگ تحمیلی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) از ۲ تا ۱۶ اسفند ۱۳۶۷ به کشورهای یوگسلاوی و رومانی و از ۱۹ تا ۲۶ اردیبهشت ۱۳۶۸ به کشورهای چین و کره شمالی سفر کردند.

از دیگر نقش‌های مهم حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دوران ریاست‌جمهوری، مرتبط با مسائل سیاست خارجی می‌توان به دیدار و مذاکره با هیئت‌های میانجی صلح، موضع‌گیری و اقدامات لازم در زمینه جنگ شهرها و جنگ نفتکش‌ها اشاره کرد.

۲-۴- تمشیت امور ارتش و سپاه در دوران دفاع مقدس

امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) به‌عنوان مدیر، رهبر و فرمانده کل قوا و فرماندهی عالی جنگ، تعیین و هدایت راهبرد جنگ را بر عهده داشتند و باتوجه به گستردگی و تخصصی بودن امور جنگ، حضرت امام بسیاری از اختیارات فرماندهی کل نیروهای مسلح را به افراد مختلف، در قالب مسئولیت‌هایی همچون شورای عالی دفاع، تمشیت امور ارتش و سپاه، شورای عالی پشتیبانی جنگ، قرارگاه مرکزی خاتم‌الانبیاء (صلی‌الله‌علیه‌وآله)، جانشینی فرماندهی کل قوا در نیروهای مسلح، تفویض فرمودند. آیت‌الله خامنه‌ای در دوران ریاست‌جمهوری، در رابطه با احکام تفویض اختیارات فرماندهی معظم کل قوا به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم نقش داشتند و حضرت امام (رحمت‌الله‌علیه) تفویض اختیارات به فرماندهان را به هماهنگی و مشورت با حضرت آیت‌الله خامنه‌ای به‌عنوان رئیس‌جمهور و رئیس شورای عالی منوط می‌کردند. از جمله در مورخ ۲۳ مهرماه ۱۳۶۰، امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) طی حکمی به رئیس ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران، اجازه استفاده از اختیارات رهبری در رابطه با مأموریت‌ها و وظایف نظامی را با مشورت ریاست‌جمهوری، به سرتیپ قاسمعلی ظهیرنژاد تفویض کردند (صحیفه امام، جلد ۱۵: ۳۰۸). همچنین امام خمینی در مورخ ۲۷ اسفند ۱۳۶۰، بخشی از اختیارات فرماندهی کل قوا در نیروهای انتظامی را به وزیر کشور وقت تفویض کردند تا با مشورت با رئیس‌جمهور^۱ از اختیارات فرماندهی کل قوا در امور نیروهای انتظامی مزبور استفاده کنند (صحیفه نور، جلد ۱۶: ۱۱۶). لذا مشاهده می‌شود که در احکام تفویض اختیارات فرماندهی کل قوا، منوط به مشورت و هماهنگی با حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بوده است.

امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) در مورخ ۱۵ فروردین ۱۳۶۲، طی حکمی مأموریت تمشیت امور ارتش و سپاه پاسداران را به حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) محول کردند (صحیفه امام، جلد ۱۷، ۳۹۷). حضرت آیت‌الله خامنه‌ای برای اجرای صحیح و دقیق مسئولیت تمشیت امور ارتش و سپاه، دو گروه کار نظامی را در دفتر ریاست‌جمهوری ایجاد کردند که یکی از آن‌ها مربوط به ارتش بود و دیگری عهده‌دار امور سپاه بود. گروه کار نظامی ریاست‌جمهوری، مسئولیت هماهنگی و ابلاغ اوامر آیت‌الله خامنه‌ای به‌عنوان رئیس‌جمهور و رئیس شورای عالی دفاع به نیروهای مسلح را به عهده داشت. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) مرتبط با حکم تمشیت امور ارتش و سپاه، در مراسم

۱. حضرت آیت‌الله سید علی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، رئیس‌جمهور و رئیس شورای عالی دفاع.

مختلف، بازدیدها، دیدارها، مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری و ... حاضر می‌شدند. نخستین حضور حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دانشکده افسری نیروی زمینی ارتش در مهرماه ۱۳۶۰ صورت گرفت. پس از آن، دانشگاه افسری امام علی (علیه‌السلام) هر سال میزبان حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بود (شیرمحمدی، ۱۳۹۲)؛ ضمناً دیدار با فرماندهان و کارکنان وزارت دفاع و وزارت سپاه، کمیته انقلاب اسلامی، شهربانی و ژاندارمری نیز در این مقطع انجام می‌شد. همچنین در ۱۲ خرداد سال ۱۳۶۷، به دنبال پیشنهاد حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) طی حکمی آقای‌ها شمی رفسنجانی را به‌عنوان جانشین فرماندهی کل قوا منصوب کردند (صحیفه امام، جلد ۲۱، ۵۷-۵۶).

۲-۵- ریاست شورای عالی پشتیبانی جنگ

بدون شک، «پشتیبانی» بخش مهمی از جنگ بود که مدیریت آن تأثیر بسزایی در جبهه‌ها داشت. تلاش مداوم برای رفع مشکلات رزمی و پشتیبانی رزمی جبهه‌ها و پشتیبانی لجستیکی در عملیات دفاع مقدس و همچنین رفع مشکلات جنگ، از دیگر نقش‌های اثرگذار حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دوران جنگ تحمیلی بود. ایشان هم به‌عنوان امام‌جمعه تهران و هم در قالب شورای عالی دفاع و به‌ویژه از اواخر سال ۱۳۶۵ به‌عنوان رئیس شورای عالی پشتیبانی جنگ در این زمینه، نقش فعال و مؤثری داشتند. شورای عالی پشتیبانی جنگ، برای هماهنگی و رسیدگی به وضعیت جبهه‌ها و تأمین و تدارک نیروها تأسیس شد و حضرت امام نمایندگانی را برای عضویت در این شورا منصوب فرمودند. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دوره ریاست جمهوری، رئیس شورای عالی پشتیبانی جنگ بود. این شورا به دلیل شرایط خاص جنگ در سال ۱۳۶۵ و به‌منظور به‌کارگیری هرچه بهتر امکانات کشور در خدمت جنگ و انجام اقدامات مؤثر در بسیج نیروها و امکانات، برای رفع نیازمندی‌های جبهه‌های جنگ تشکیل شد (مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۹۳).

اساسنامه شورای عالی پشتیبانی جنگ در مورخ ۱۹ فروردین ۱۳۶۵، تصویب شد و توسط حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به مبادی ذی‌ربط ابلاغ شد. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) رئیس‌جمهور و رئیس شورای عالی پشتیبانی جنگ در مورخ ۲۱ آبان ۱۳۶۶، درباره تأکید بر اولویت توجه به مسائل دفاع مقدس و تقدیر از رزمندگان، خانواده‌های شهدا و ملت ایران، نامه‌ای به محضر امام خمینی تقدیم کردند. امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) در پاسخ به این نامه، فرمان پیروی از شورای عالی پشتیبانی جنگ را صادر کردند. (صحیفه امام، جلد ۲۰، ۴۱۵-۴۱۴) همچنین امام

خمینی (رحمت‌الله‌علیه) در پاسخ به استعلام آیت‌الله خامنه‌ای در ۱۹ بهمن ۱۳۶۶، مصوبات آن شورا را تا پایان جنگ لازم‌الاجرا اعلام کردند (صحیفه امام، جلد ۲۰، ۶۷). برخی از مهم‌ترین اقدامات شورای عالی پشتیبانی جنگ در دوران دفاع مقدس به شرح ذیل است:

۲-۵-۱- بسیج و ساماندهی کمک‌های مردمی به جبهه‌ها

یکی از مهم‌ترین اقدامات شورای عالی پشتیبانی جنگ، سازماندهی و بسیج نیروهای مردمی و همچنین ساماندهی کمک‌های مردمی به جبهه‌ها بود. در سال ۱۳۶۶ که جبهه‌ها با کمبود نیرو مواجه بودند، سپاه پیشنهاد مدونی به شورای عالی پشتیبانی جنگ ارائه کرد که حضرت امام حکم جهاد صادر کنند؛ اما حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به دلایلی با این پیشنهاد مخالفت کردند. (جبرائیلی، ۱۳۹۸: ۳۶۴-۳۶۳). از دیگر اقدامات مهم در این زمینه، اعزام عظیم یک‌صد هزار نفری سپاه محمد (صلی‌الله‌علیه‌وآله) و همچنین طرح انصارالمجاهدین برای حمایت از خانواده‌های رزمندگان بود که تصمیمات آن در شورای عالی پشتیبانی جنگ مطرح و سپس اجرا شد.

۲-۵-۲- حمایت و پشتیبانی مادی جبهه‌ها و رزمندگان

شورای عالی پشتیبانی جنگ، در زمینه حمایت و پشتیبانی مادی جبهه‌ها و رزمندگان نیز نقش مؤثری داشت. در دوران ریاست‌جمهوری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، اقشار مختلف مردم در دیدار با ایشان، زیورآلات و کمک‌های نقدی خود را برای رزمندگان اسلام تسلیم ایشان می‌کردند. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در آن مقطع فرمودند: «طلا و زیورآلات مردم به بانک مرکزی داده می‌شود و معادل ریالی آن هزینه جبهه‌های جنگ خواهد شد.» (روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۴/۴).

یکی دیگر از اقدامات مهم در این زمینه، موضوع «جهاد مالی» برای مشارکت مالی مردم در هزینه خوراک، پوشاک و حقوق رزمندگان بسیجی بود.

۲-۶- تبیین و ترویج معارف و ارزش‌های دفاع مقدس

یکی از محورها و موضوعات مرتبط با نقش حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دفاع مقدس در دوران ریاست‌جمهوری، مواضع و اقدامات ایشان، به‌منظور تبیین و ترویج معارف و ارزش‌های دفاع مقدس در بین عموم مردم و رزمندگان است. سوابق حضور حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در میان رزمندگان در جبهه‌های مختلف جنوب و غرب کشور در سال اول جنگ تحمیلی و همچنین اهمیت مواضع ایشان به‌عنوان رئیس‌جمهور و رئیس شورای عالی دفاع، موجب تأثیرگذاری مضاعف

ایشان در گفتمان‌سازی و تعمیق آرمان‌ها و ارزش‌های دفاع مقدس، در میان ملت ایران می‌گردید که اقدامات ایشان در این زمینه شامل محورهای زیر است:

۱. دیدارهای مردمی باهدف معرفت‌افزایی و بصیرت‌افزایی پیرامون دفاع مقدس
۲. مواضع و اقدامات مرتبط با شهدا و جانبازان و ایثارگران و خانواده‌های معظم آنان
۳. حضور در مراسم اعزام نیروهای نظامی و مردمی به جبهه‌ها
۴. تأکید بر ترویج و نشر ارزش‌های دفاع و جهاد مقدس

۲-۷- حضور در مناطق عملیاتی به منظور تقویت روحیه رزمندگان و تبیین علل پذیرش قطعنامه ۵۹۸

در تیرماه ۱۳۶۷ و با پذیرش قطعنامه ۵۹۸ توسط ایران، جنگ رژیم بعث عراق با ایران به پایان رسید. پس از پذیرش قطعنامه ۵۹۸ از سوی امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) و پیش از اعلام رسمی آن، جلسه‌ای به ریاست آیت‌الله خامنه‌ای و با حضور مسئولان عالی‌رتبه نظام برای تبیین عوامل و دلایل پذیرش قطعنامه از سوی امام برگزار شد. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به‌عنوان رئیس‌جمهور در نامه‌ای در مورخ ۲۷ تیر ۱۳۶۷، به دبیر کل وقت سازمان ملل متحد، خاویر پرز دکوئیار، پذیرش قطعنامه ۵۹۸ سازمان ملل از سوی ایران را اعلام کرد. (مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۹۳) حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در اولین نماز جمعه پس از پذیرش قطعنامه ۵۹۸، پذیرش این قطعنامه را با صلح حدیبیه پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) مقایسه کردند. چهار روز پس از پذیرش قطعنامه مزبور، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) رئیس‌جمهور و امام‌جمعه تهران، در دومین خطبه خود، مسائل مهمی را درباره پذیرش این قطعنامه مطرح کردند (خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۶۷/۴/۳۱).

پس از پذیرش قطعنامه ۵۹۸ و آغاز حمله مجدد و سراسری بعث عراق، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در پیامی به ائمه جمعه سراسر کشور در مورخ ۲ مرداد ۱۳۶۷، بار دیگر بر حضور همگانی در جنگ، تأکید فرمودند و باتوجه به ناراحتی و ناامیدی حاکم بر جمع رزمندگان به دلیل پذیرش قطعنامه، ایشان پس از کسب موافقت امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه)، برای بازدید از یگان‌های مستقر در مناطق عملیاتی و تبیین دلایل پذیرش قطعنامه ۵۹۸ و ترسیم مسیر آینده جنگ حق و باطل و تقویت روحیه رزمندگان، به مناطق عملیاتی جنوب کشور عزیمت کردند. (جبرائیلی، ۱۳۹۸: ۳۶۵). حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در این مقطع (مرداد و شهریور ۱۳۶۷) در جبهه‌ها لشکر به لشکر برای بازدید می‌رفتند و در این بازدیدها، در جلسات پرسش و پاسخ با رزمندگان شرکت می‌کردند و به سؤالات و ابهامات آنان پاسخ می‌گفتند.

نتیجه‌گیری

در طول دوران ریاست‌جمهوری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، به دلیل منع امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه)، امکان حضور ایشان در جبهه‌ها وجود نداشت، اما به‌عنوان دومین مقام رسمی کشور و ریاست شورای عالی دفاع و ریاست شورای عالی پشتیبانی جنگ و مسئول تمشیت امور ارتش و سپاه، در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با امور جنگ و دفاع مقدس نقش داشتند که منجر به اقدامات مهمی برای تجهیز و تقویت نیروهای مسلح و رفع نیازمندی‌های آنان و تلاش برای خودکفایی در تولید سلاح و مهمات و جنگ‌افزارهای نظامی گردید. همچنین ایشان با حضور در مراسم نظامی سازمان‌های نیروهای مسلح و ایراد بیانات در جمع نظامیان و بسیجیان و عموم مردم ایران در سراسر کشور، به تقویت روحیه جنگاوری و دشمن‌ستیزی آنان کمک می‌کردند.

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در عرصه سیاست خارجی جنگ تحمیلی نیز یکی از ارکان اصلی تصمیم‌گیری و از محورهای اجرایی و سیاسی در امر مذاکرات مربوط به جنگ و پشتیبانی از آن بودند؛ بنابراین همچون امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) در پیگیری امور مربوط به جنگ به‌عنوان اولویت اول کشور ورود می‌کردند. مذاکره با سازمان‌ها، تعاملات با سران کشورهای خارجی، پیگیری حقوقی موضوع جنگ از طریق مجامع و سازمان‌های بین‌المللی، خنثی‌سازی تبلیغات رژیم بعث عراق و جهان استکباری برای وارونه نشان دادن حقایق جنگ و عدم پذیرش صلح تحمیلی تا زمان رانده شدن نیروهای متجاوز دشمن به مرزهای بین‌المللی و مواردی از این قبیل، بخشی از تلاش‌های ایشان در این زمینه بوده است.

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) از تریبون نماز جمعه تهران نیز به نحو شایسته‌ای برای پیشبرد امور جنگ، تشویق و ترغیب مردم برای اعزام به جبهه‌های جنگ و کمک‌های مردم به جبهه‌های جنگ و همچنین خنثی‌سازی تبلیغات هدف‌دار و دروغین دشمن و حامیان آن و ذکر حقایق جبهه‌های جنگ بهره‌برداری می‌نمودند؛ لذا مسئولیت‌های توأمان معظم‌له در شورای انقلاب، شورای عالی دفاع، امامت نماز جمعه تهران و مجلس شورای اسلامی و سپس در مقام ریاست‌جمهوری و ریاست شورای عالی دفاع، منشأ نقش مؤثر ایشان در دوران دفاع مقدس بوده است.

بدیهی است هر یک از موضوعات و محورهای مرتبط با نقش حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دفاع مقدس در دوران ریاست‌جمهوری، دارای ابعاد و زوایا و جزئیات متنوع و مهمی است که لازم است در تحقیقات دیگر به‌طور جداگانه موردبررسی و مطالعه قرار گیرند.

منابع

- آرشیو روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۷-۱۳۶۰، تهران: مؤسسه اطلاعات.
- آرشیو روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۷-۱۳۶۰، تهران: روزنامه جمهوری اسلامی.
- اسفندیاری، هادی (۱۳۹۹). مناسبات امام خمینی و مردم عراق در دوران جنگ تحمیلی، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۹۹/۰۸/۲۶.
- امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه)، صحیفه امام، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه).
- بی‌نا (۱۳۹۲). روایت حضور یک خبرنگار و شاعر دوران دفاع مقدس در اولین مانور دریایی سپاه در سال ۶۲، وبلاگ سردار شهید یاسر زندی، ۱۳۹۲/۸/۷.
- بی‌نا (۱۳۹۹). نقش راهبردی رهبر معظم انقلاب در هشت سال دفاع مقدس، باشگاه خبرنگاران جوان، ۱۳۹۹/۷/۱
- پایگاه اطلاع‌رسانی مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی (۱۳۹۳). نگاهی گذرا به زندگینامه حضرت آیت‌الله‌العظمی سید علی حسینی خامنه‌ای، پایگاه اطلاع‌رسانی مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۹۳/۱/۱.
- پایگاه اطلاع‌رسانی مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی (۱۳۹۴). بازخوانی تجربه تاریخی آمریکا از نامن کردن خلیج فارس در دهه ۱۳۶۰ / سرانجام نامنی خلیج فارس در دهه ۶۰ چه بود؟ پایگاه اطلاع‌رسانی مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۹۴/۲/۳۱.
- پایگاه اطلاع‌رسانی مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی (۱۳۹۵). بازخوانی یک سفر تاریخی و الگو برای نمایندگان جمهوری اسلامی در مجامع بین‌المللی، سفیر انقلاب در نیویورک، گزارش نشریه خط حزب‌الله، شماره پنجاه، پایگاه اطلاع‌رسانی مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۹۵/۰۶/۲۷.
- پایگاه پرسمان (۱۳۹۳). نقش ولایت فقیه در جنگ تحمیلی، پایگاه پرسمان، ۱۳۹۳/۲/۴.
- پایگاه مرکز اسناد انقلاب اسلامی (۱۳۹۷). بازخوانی استقبال تاریخی مردم پاکستان از آیت‌الله خامنه‌ای در سال ۱۳۶۴، پایگاه مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۹۷/۱۰/۲۴.
- پایگاه مرکز اسناد انقلاب اسلامی (۱۳۹۷). جنگ شهرها، پایگاه مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۹۷/۱۱/۱۷
- جبرائیلی، سید یاسر (۱۳۹۸). روایت رهبری، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
- جعفری، مجتبی (۱۳۸۶). اطلس نبردهای ماندگار، تهران، نزاجا، سازمان ایثارگران، مرکز پژوهش‌های دفاع مقدس جهانگیری، سعید؛ گروسی، ناصر و خالقی نژاد، مریم (۱۳۹۹). واکاوی تأثیر موقعیت ژئوپلیتیک ایران در عرصه جهانی به‌ویژه دفاع مقدس. مطالعات دفاع مقدس، ۶(۱)، ۹-۳۰.
- خرازی، صادق (۱۳۹۲). حماسه دفاع مقدس؛ تاریخ یک تحلیل، روزنامه اطلاعات، ۱۳۹۲/۷/۶، تهران: مؤسسه اطلاعات.
- ربیعی، حسین و محمدپور، علی (۱۳۹۶). تحلیل روند ویژگی‌های جنگ تحمیلی با تأکید بر بنیان‌های جغرافیای نظامی، مطالعات دفاع مقدس، ۳(۴)، ۷۴-۴۷.

سایت تاریخ ایرانی (۱۳۹۹). آیت الله خامنه‌ای به ریاست جمهوری انتخاب شد، سایت تاریخ ایرانی، ۱۳۹۹/۷/۱۳.

سجادی پور، هادی (۱۳۸۸). از جوشن تا جماران؛ نگاهی به دو حضور رهبر انقلاب در خلیج فارس، مؤسسه‌ی پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۸۸/۱۱/۳۰.

شیرمحمدی، جواد (۱۳۹۲). اطلس حضور ماندگار فرماندهی معظم کل قوا در دانشگاه افسری امام علی (علیه‌السلام)، تهران: انتشارات دانشگاه افسری امام علی (علیه‌السلام).

غیبی، پروانه؛ محمدی مقدم، یوسف؛ علی پور، زهرا و قیومی، عباسعلی (۱۴۰۰). شناسایی و جاری سازی ارزش های فرماندهان دفاع مقدس (ارائه یک نظریه داده بنیاد). مطالعات دفاع مقدس، ۲۷(۲)، ۱۴۵-۱۷۴.

قاسم پور، داود (۱۳۹۲). فرهنگنامه نهادهای انقلاب اسلامی، مدخل «ستاد تبلیغات جنگ»، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، در دسترس در پایگاه دانشنامه‌های انقلاب اسلامی و تاریخ ایران، ۲۰ مهرماه ۱۳۹۲.

قهرمانی، شهاب و یوسف نژاد، فاطمه (۱۳۹۷). تأثیر تنگه هرمز بر استراتژی‌های دفاع مقدس، تهران: پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس.

کبیری، ابوالحسن (۷۸۱). سیاست خارجی برگرفته از منظومه فکری امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و تأثیر آن بر امنیت ملی ج.ا.ایران. مطالعات دفاع مقدس، ۶(۴)، ۷۵-۵۵.

کشیشیان سیرکی، گارینه (۱۴۰۰). تأثیر سرمایه اجتماعی بر امنیت ملی در دوران دفاع مقدس. مطالعات دفاع مقدس، ۱۷(۱)، ۲۹-۵۴.

مؤسسه ایمان جهادی صهبا (۱۳۹۳). از حراره تا تهران، تهران: مؤسسه ایمان جهادی صهبا.

نرمانی، حسن؛ زارعی، غفار و روان بد، امین (۱۴۰۰). نقد تمدن نوین غرب از منظر گفتمان انقلاب اسلامی با تأکید بر آراء حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی). مطالعات دفاع مقدس، ۱۷(۱)، ۲۸-۹.

هاشمی، علیرضا (۱۳۹۰). کارنامه و خاطرات هاشمی رفسنجانی سال ۱۳۶۷: پایان دفاع، آغاز بازسازی، تهران: دفتر نشر معارف انقلاب اسلامی.